

ERGUVAN BİR HÜDAYÎ NABİTTİR

Haluk Dursun ile "İstanbul'da yaşama sanatı"nı konuştuk: Erguvan, bir 'hüdâ-i nâbit'tir. Anadolu müziği ile Latin müziğinin ruhları benziyor. Ritmler farklı, melodiler farklı, ama ruhlar aynı. Galiba Latin müziği daha kare bir müzik. Ritm olarak hep dört dörtlük. Ama Türk Halk müziği çok değişik ritmlere sahip.

Bu mevsim, İstanbul için "erguvan mevsimi". Kültür tarihçisi Doç. Dr. Haluk Dursun, "Bahar oldu güzel evde durulmaz, bu mevsimde erguvana doyulmaz" deyip, erguvan gezileri düzenliyor... İstanbul'un güzelliğine ve seyrine doyulmaz erguvanlarını, İstanbulseverler'le tanıştırıyor. Bu arada Haluk Dursun'un geçen yıl Ötüken Neşriyat tarafından yayınlanan "İstanbul'da Yaşama Sanatı" adlı kitabını da hatırlatmakta fayda var. Zira bu konuşma, Haluk Dursun'un bu kitabından hareketle gerçekleştirildi. Mevsimine denk geldi, "İstanbul'da Yaşama Sanatı"ndan konuşurken, İstanbul'un süsü olan erguvanlara da değindik. Buyrun.

İstanbul'da yaşamak gerçekten bir sanat mı? Neden?

Tabii bu genel bir kavram. Sadece İstanbul için kullanılan bir kavram değil. Evrensel bir kavram. Fransızca'da "yaşama sanatı" diye bir kavram vardır. Bu yaşama sanatını bütün şehirlere uygulayarak kullanmak mümkün. Paris'te yaşama sanatı... Londra'da yaşama sanatı.. İstanbul'da yaşama sanatı. Ben bu kavramı İstanbul için de kullandım ve İstanbul'da yaşamının bir sanat haline getirilebileceği tezini de ortaya koymuş oldum. Yaşayan İstanbul diye de düşünmüştüm başlığı. Kitapta, "Nostaljiye reddiye" var. Son yıllarda yazılan kitaplarda ileri sürülen düşünceler, İstanbul'un artık bittiği, yaşanılmayacak bir şehir haline geldiği şeklindedir. Biz de "yaşanılmaz" olduğu iddia edilen İstanbul'da nasıl yaşanabileceğini ortaya koymaya çalıştık.

Her şeye rağmen yaşanabileceğine inanan birisi olarak mı söylüyorsunuz bunları?

Evet. Kitabı hazırlarken iki iddialı slogandan, hayat tarzından, yaşama biçiminden yola çıktık. Bunlardan biri, Uğur Derman beyefendinin 'Türk Hat Sanatının Şaheserleri' albümünde zikrettiği o zarif beyittir: "Ele geçmezse eğer sevdiğimiz/ Çare ne? Eldekini sevmeliyiz" diyor. Benim çok hoşuma gidiyor bu söz. Eğer eski, bozulmamış İstanbul ele geçmiyorsa, o İstanbul'a yanmak, hayıflanmak yerine eldekini sevmeyi denemeyi düşündüm ve bu şekilde eldekinin envanterini çıkarmaya yöneldim.

Eldekinin sevilebilir tarafı kaldı mı?

Tabii ki. Tasavvuf açısından buna yaklaşabiliriz. Merhum Muzaffer Özak hocaefendinin tadına doyumaz, sohbet tarzındaki vaazlarında söylediği sözlerden bir tanesi aklıma geldi şimdi. "Görene... köre ne!" derdi merhum. İstanbul görene. Köre ne! Kör, İstanbul'u göremez ki. Ona ne! Benim gazete yazılarımda başlık olarak kullandığım bir ifade var, İstanbul'u can gözüyle görmek gerekir. Tasavvufi bir tabirdir. Can kulağı ile dinlemek, can gözüyle görmek. İstanbul'u can gözüyle önce bir görelim ve envanterini çıkaralım diye başlayan bir araştırma. Tabii akademik kişiliğin ve üniversitedeki meraklı öğrencilerden oluşan bir altyapı kadrosunun da şekillenmesiyle beraber yıllar önce İstanbul taramasına başladık. Ve bu kitap ortaya çıktı.

Siz, "bir eski İstanbul tadını yakalayabilmek için" olmadık zahmetlere katlanıyorsunuz. O tadı yakalayabiliyor musunuz?

Şüphesiz ki bu tad devamlı olarak bulunabilen bir tad değildir. Bazen ucundan kenarından, bazen bir yudumda bulunabilen bir taddır. Çok aramakla, çok yorulmakla bulunabilen tatlardır bunlar. Nerede neyi ve ne zaman arayacağınızı bilmeniz gerekir. Erguvan ağacını biliyorsanız, mor salkımı, leylağı tanıyorsanız, nisan ortasından mayıs ortasına kadar İstanbul'u bu ağaçların adeta süslediğini, müthiş bir erguvani ve mor rengin İstanbul'un belli kesimlerine hakim olduğunu da bilirsiniz. Mesela, avam çok şikayet ediyor ama, nisan yağmurunun bana göre İstanbul'da dayanılmaz bir güzelliği vardır. Aradığınız zaman, Boğaz'da belli yerlere gittiğiniz zaman, İstanbul'da yaşamının tadını, keyfini, lezzetini yakalayabilmeniz mümkün.

ERGUVAN GEZİLERİMİZ TUTTU

"Bahar oldu güzel evde durulmaz, bu mevsimde erguvana doyulmaz" deyip, erguvan gezileri düzenliyorsunuz. Galiba dün de böyle bir gezi düzenlediniz. İlgi nasıl ?

İlk zamanlar bu geziyi yaptığımızda, Karadenizli bir motorcuyla anlaştık, niyetimizi anlattık, adam bizden şüphelendi. Zor ikna ettik kendisini. Kıydan kıydan gideceğiz, yalılara bakacağız, ağaçları seyredeceğiz dedik. Bunları işitince önceleri yadırgadı. Fakat sonra sonra bize alıştı, o da şimdi pekçok şeyi öğrendi. Bu geziler zamanla çok tuttu.

Güzel, seyredilmekten hoşlanır. İstanbul da bu seyirlerden herhalde hoşlanıyordur. İstanbul'un bu konuda çok tahrik edici bir özelliği var. Fakat bakılacak ve seyredilecek yerlerini bilmek gerekir. İstanbul'un görünen güzellikleri bir yana, bir de ilk bakışta görünmeyen, farkedilemeyen gizli güzellikleri var çünkü. Bunları da herkese açmıyor.

TİZ ERGUVAN AĞACI GETİRİLE!

Erguvan'ın İstanbul'a, İstanbul'un da erguvana olan bu tutkusu ve uyumu nereden kaynaklanıyor?

İstanbul'un kendine has bir ağaç kültürü var. Osmanlı'dan, Bizans'tan, Roma'dan gelen bir ağaç kültürü. Bu ağaç kültürü içinde de, her tarafta birinci olan çınarı koymazsak, servi ile beraber erguvan herhalde ilk üçe girer. Erguvan, İstanbul'a adeta Allah tarafından bahşedilen bir ağaçtır. Buna 'Hüda-i nabit' denir. Yani Allah tarafından ekilen, kendiliğinden çıkan bir ağaç. Osmanlılar bunu keşfetmişler ve Osmanlı padişahları İstanbul'da erguvan sayısı azaldığı zaman, civar şehirlerden erguvan getirtilmesine yönelik talimatnameler çıkarmışlar. O zamanki yeşil, bol ağaçlı İstanbul'u düşünün... buna rağmen "erguvan ağacı getirilsin" diye talimatname çıkıyor. İstanbul'un bir flora kimliği var... ağaç kimliği var. Bunların bir kısmı, adeta "hüda-i nabit"tir, Allah tarafından dikilmiştir. İstanbul'un ilk kuruluşunda da, -ki ortak tahmini tarih 11 Mayıs'tır- müthiş bir erguvan hakimiyeti vardır. Erguvanın, Hz. İsa'nın hayatından dolayı Hristiyanlık'ta da önemi vardır. Hz. İsa'yı ihbar eden Yahuda Scario, tarihin

en büyük muhbiri, sonra pişmanlık duyar ve kendini bu ağaca asar, o ağaç beyaz çiçek açarken, o mel'un muhbirin kendisini seçmesinden dolayı çok utanır, kızarır ve kırmızı açmaya başlar. Erguvan, İstanbul'a bahşedilmiş. İstanbul'da erguvan ağacını tanımayan bir İstanbullu'yu ben düşünemiyorum, ama çok var tabii. En büyük zevklerimden biri, erguvan ile İstanbullular'ı tanıştırmak. Bunu okulda çok yapıyorum. Adeta "Erguvanı tanımayan benden sınıf geçemez" desem yeridir.

İstanbul'un derununa aşina olmaktan söz ediyorsunuz kitabınızda. İstanbul'un derununa nasıl aşina olunur? İstanbul, kendi sırlarını herkese açar mı?

Açmaz. En güzel tarafı da o. Belki de fazla insanın bunu bilmemesi, işin en zevkli taraflarından bir tanesi. Güncel olduğu için söyleyeyim, ben bir Galatasaray taraftarıyım. Fakat Galatasaraylılar çoğaldıkça bana az pay düşüyor diye canım sıkılmaya başladı. İstanbul'un bu şekilde kalması o bakımdan çok daha iyi. İstanbul'u az insanın bilmesi, az insanın sevmesi daha iyi.

İstanbul tutkusu, İstanbul aşkı diye bir şey var. Bu tutku, aşk nasıl oluşuyor?

Bu, İstanbul'a gelen kişinin "kişiliği" ile ilgili. Sevgi ve muhabbet dolu bir insanın, tarih şuuru olan bir insanın, estetik duygusu olan bir insanın İstanbul'a bakışı başka oluyor. İstanbul'da para kazanmak, köşe dönmek, İstanbul'da arsa kapatmak, bina dikmek için gelenlerin İstanbul'a bakışı da başka oluyor. İstanbul'a âşık olmak, herkese nasib olmayan bir şey tabii ki. Bu, İstanbul'un derununa aşina olmakla başlayan bir şey galiba.

Affedersiniz ama, İstanbul'un ululuğundan mı kaynaklanıyor nedir, ilginç bir özelliği var; İstanbul'a nasıl bakarsanız, ya da hangi niyetle bakarsanız İstanbul size o tarafını açıyor. Estetik bir duygu ile bakarsanız, İstanbul'un o kapısından giriyorsunuz... çarçur etmek niyetiyle bakarsanız, o kapısından giriyorsunuz. Çok yüzeyle bir ayna adeta İstanbul. Ya da 'Yedi tepeli şehir', aynı zamanda yedi kapılı şehir. Her kapısı, bir başka zenginliğe açılıyor.

Güzel söylediniz. Bir hadis-i şerifi uyarlayarak söyleyeyim: "İstanbul niyetlere göredir. İstanbul'a hangi niyetle gelerseniz, onu bulursunuz." Belki tasavvuf kültüründen gelerek bu

benzetmeleri yapıyoruz ama, İstanbul'a nasıl bakarsanız, nasıl görmek isterseniz öyle görüyorsunuz, doğru. İstanbul bir batakhane olabilir, ticarethane olabilir, dünyanın en güzel, en keyifli şehirlerinden biri olabilir. İstanbul, çok kendine has bir şehir.

ROMA ERKEK, İSTANBUL DIŞİDİR.

İstanbul'u böyle "kendine has" yapan özellikleri nedir ?

O kadar çok ki. Birincisi, tabii konumu. Bir kere İstanbul tam bir su şehri. Hatta dünyanın en güzel su şehri. Biraz eski Roma.. zaten İstanbul, o dönemde Roma'ya rakip olarak kurulmuş bir şehir. Roma masculin, yani erkek, İstanbul ise feminin, yani dişidir. Her tarafından sular akar İstanbul'un... bu bakımdan dünyanın en güzel su şehridir. Kuzeyi Karadeniz, tam ortasından Boğaz geçiyor, Haliç'i var, bu sular Marmara Denizi'ne açılıyor. Bu suyu müthiş güzel kullanan da, Osmanlılar. Çeşmeler, sersebiller, hamamlar yapmışlar. Ve Boğaziçi, dünyanın en güzel su yolu. Bu su yolunu yine en güzel kullanan da, yine OsmanlıLAR. Tabii güzelliklerin dışında, sosyolojik özellikleri var. Bir imparator şehir. Roma'ya rakip olmak düşüncesiyle kurulduğu için, Roma'dan daha güzel olmak arzusu da var. Hatta "Nova Roma/Yeni Roma"dır. Doğu Roma İmparatorluğu ve Osmanlı İmparatorluğu -maalesef cumhuriyet için aynı şeyi kullanamayacağım- bu iki imparatorluk, İstanbul'u güzelleştirmek için elinden gelen her şeyi yapmış. En güzel eserler bu şehre kazandırılmış, en iyi mimarlar bu şehre getirilmiş. Osmanlı'dan mimarlar hakkında bir kararname aktarayım size: "Acemi olan mimara, İstanbul'da iş yaptırılmamasına dair" hüküm vardır. "Taşrada iş gördürülsün, ustalığını ispat etsin sonra İstanbul'a gelsin" denilmiş.

ŞEHİR İNTİKAM ALIYOR

Ama medeniyet değişiminden dolayı İstanbul'un düştüğü bu halden sonra İstanbul'un suları, adeta kaderine ağlayan İstanbul'un gözyaşları oldu.

Oldu, ona kesinlikle katılıyorum. Şehircilikte bir şehri test etmenin birkaç yolu vardır. Bilmediğiniz bir şehre geldiniz ve şehircilik açısından o şehre bakıyorsunuz. İki şeye bakarsınız. Bir; yüksek yere çıkıp dam estetiğine bakarsınız. Dam estetiği diye bir şey var.

Damlar nasıl kurulmuş? Çatılar beton atılıp düz bırakılmış mı, yoksa artık o şehir tamamlanmış, damlarında bir estetik meydana getirilmiş mi? İkincisi de yol estetiğidir. Yağmurlu havalardan sonra o şehirde yürüyüşe çıkarsınız. Bu yürüyüşte ayakkabılarınız ve paçalarınız ne kadar az ıslanırsa, o şehrin yol estetiği o kadar iyidir. Buna karşılık, o şehrin yollarında yürürken su birikintileri ne kadar çoksa ve daha dramatik olanı söyleyeyim, yolun üzeri taşla kaplanmış gözüktüğü halde, bastığınız her taş sizin yüzünüze bir avuç su olarak bir şey gönderiyor, su atıyorsa, o şehirde bir şeyler eksik demektir. Yüzünüze attığı bu su, şehrin ağlamasına bir başka örnek teşkil edebilir.

Bağışlayın, biraz kaba olacak ama, belki o çamurlu su, kendisine bunca eziyet ettiğimiz şehrin yüzümüze attığı küçük bir intikam tükürüğüdür, kimbilir. Şehir bu...

Olabilir. Yine tasavvuftan devam edelim, "Ahsen-i intikam" deniyor buna tasavvufta. İyi bir intikam şekli. Bu şehir, güzel Roma kaldırımlarıyla meşhur -ki sonradan yanlış bir adlandırmayla Arnavut kaldırımı denilmiş-. Merak eden olursa anlatayım. Asıl kaldırımlar, Romalılar tarafından yapılan ve büyük yollarda kullanılan bir yol yapım şeklidir. Zamanla bu kaldırımlar bozuldukça, tamir etme ihtiyacı da doğuyor. O zamanlar yol yapımında Arnavut ameleler çalıştırılmış. Arnavut ameleler çalıştığı için, Arnavut amelelerin yaptığı kaldırım diye, "Arnavut kaldırımı" denilmiş. Demek ki yol yapımında başka bir etnik grup çalıştırılsaydı, yollar o grubun ya da milletin adıyla anılacaktı.

GÖKKAFES DİYE BİR KÖTÜLÜK

Bir taraftan eskinin tadlarını arıyorsunuz ama diğer taraftan yeni, büyük bir hızla yükseliyor. Düşünüyorum da, eski güzelliklerde fena olmaya çalışan bir insan, herhalde bu çirkin yeni karşısında dayanılmaz bir ızdırap çekiyordur. Hem güzelliği, hem de çirkinliği görüyorsunuz. Sizi nasıl etkiliyor bu durum?

Hiç iyi etkilemiyor. Kötü oluyorum. Bunu asgariye indirebilmek için kendimce bazı formüller geliştirdim. Kötülükleri görmemeye çalışıyorum. Farzedelim, Gökkafes diye bir şey yapıldı. Muazzam bir kötülük İstanbul'a, bunları görmemeye çalışıyorum.

İNSANLARI MEŞE İLE TANIŞTIRIYORUM.

Bir İstanbul sevdalısı, İstanbul'a yapılmış bunca kötülüğe nasıl dayanabilir?

Bu bir ayar sistemidir. Kötülöklere katlanmazsınız, göz ucuyla bakarsınız. Gözünüz kendi ayaklarınızın ucunda olur. Müthiş kötü şeyler görüyorum ve bunlardan elbette etkileniyorum. Benim İstanbul içinde, böyle durumlarda kaçıp teselli bulduğum yerler vardır. Oralara gider sığınırım. Sığınma adacıklarımıdır buralar. Bazen bir ağaç, tek başına benim sığındığım bir yerdir. Mesela Hidiv Kasrı'nda benim bayıldığım müthiş bir meşe ağacı vardır. İstanbul'un en güzel meşe ağaçlarından biridir. Ona bahardan hemen sonra ilk tomurcuklanmasında gidip, adeta yeniden dünyaya geldiğini görmek, bazı genç insanlara da bunu aktarabilmek, hayatında hiç meşe ağacı görmemiş kimselere onu tanıştırmak, benim için çok önemli şeyler. Kaçışlarım bunlar benim.

Sizin şehirle sohbetleriniz, bir anlamda tabiatla da sohbet demek. Tabiat size neler fısıldıyor? Mesela o sözünü ettiğiniz Hidiv Kasrı'ndaki meşe ağacını ziyaret ettiğinizde nasıl bir sohbetiniz oluyor?

O ağacın tomurcuklanma mevsimine, tabiata zamanında ermenin müthiş bir keyfini ve şükrünü yaşıyorum, bu benim için çok güzel. O meşe ağacının yanına gitmek, onun yeniden canlandığını görmek benim açımdan bir şükür. O meşeye hayat veren, onu canlandıran güçle benim oraya gitmemi sağlayan iradi gücün orada buluşması, bende müthiş bir şükür duygusu meydana getiriyor. Eski İstanbullular'ın çok yaptıkları bir şeydir bu. Bir şeyi tüketirken de bunu yaparlarmış. Diyelim ki o sene yeni bir ürün ilk defa çıkar... can erik çıkar. Kırkını aşan insanlar, o can eriğı ilk defa tatma hazzına ve ihsanına ulaştığı zaman şükredermiş. "Eski ağıza yeni taam" diye bir tabir vardır, bu tabirin arkasında bir şükür vardır. "Biz tekrar can eriğıe eriştik, o mutluluğı tattık, o şükrü eda ediyoruz" vardır. "Elhamdülillah" vardır.